

THE CONTROVERSIAL GRAMMATICAL CATEGORY OF DETERMINATION

Adina Boarescu (Beciu)

PhD. student, Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: The category grammatical of determination is a very important issue. This category is binary, definite/ indefinite determinant, having as morpheme the definite article and the indefinite article. This phenomenon was in the gratitude of the grammarians in their literary works that emerged after 1980 and nowadays as well. In this respect, we have decided to address some of the defining aspects of this category, hoping that our observations will clarify the controversy.

Keywords: grammatical category of determination, definite article, indefinite article, controversial issues

I. Introducere

Consacrată gramaticii limbii române, lucrarea de față își propune o cercetare asupra categoriei gramaticale a determinării, o categorie gramaticală controversată.

Atât lingviștii cât și nelingviștii admit faptul că limba presupune un ansamblu de reguli, a căror aplicare conduce la realizarea comunicării. Complexitatea limbii derivă din faptul că reprezintă un sistem care înglobează un număr imens de elemente, iar acestea se organizează și funcționează pe baza relațiilor, variate și complicate, care se stabilesc între ele.

Limba reprezintă un fenomen extrem de complex, nu numai prin structura sa internă ci și prin modul de funcționare. Aceasta este un fenomen foarte complex, un fenomen susceptibil de evoluție, de schimbare.¹

În ultimele decenii, lingvistica își extinde domeniul de cercetare și interes pentru fenomenele de limbă, abordând domenii restânse cu scopul de a reliefa diversele amănunte ale unui sistem idiomatic. În limba română acest proces a determinat, prin prisma soluțiilor și interpretărilor oferite, o altfel de perspectivă în înțelegerea organizării materialului gramatical. Lucrarea prezentă expune o problematică a limbii române, care își are izvorîrea din întrepătrunderea planurilor semantic și gramatical, urmărind realizările la nivel sintactic. Toate cuvintele din limba română sunt părți de vorbire. Acestea sunt clase lexicale și gramaticale în același timp. Diferența dintre ele se face după caracterul semantic al cuvintelor și după caracterul lor morfologic și sintactic. Părțile de vorbire flexibile se deosebesc prin categoriile gramaticale pe care le dețin. Astfel, substantivul, articolul și numeralul vor avea ca și categorii gramaticale: genul, numărul și cazul; adjectivul - gradele de comparație, pronumele - categoria persoanei (doar pentru o parte dintre pronume); verbul - diateza, modul, timpul, persoana și numărul.

II. Categoria gramaticală a determinării

Categoria gramaticală a determinării, o categorie controversată, se realizează prin asocierea articolului hotărît / nehotărît cu substantivele. Vom ține cont, în general, de topica adjuncțiilor în forma de articulare a unui substantiv. Situația de comunicare, respectiv

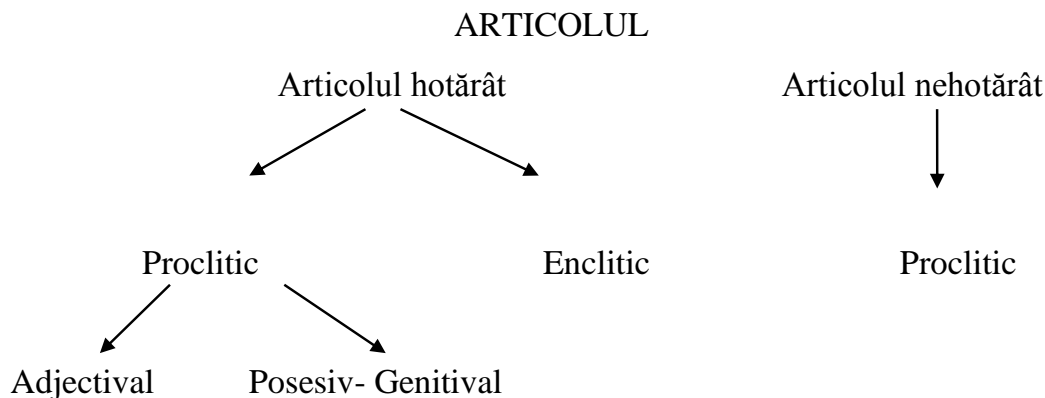
¹ Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală*, Editura Științifică, București 1972

realizarea actului de comunicare este de asemenea un aspect important în utilizarea articolului hotărât/ nehotărât.

Categoria determinării este binară, respectiv *determinant definit – determinant nedefinit* avînd ca morfeme articolul hotărât și articolul nehotărât.² Aceasta se exprimă atît sintetic prin flective enclitice (formele articolului definit sau hotărât) cît și analitic prin afixe proclitice (formele articolului nedefinit sau nehotărât). Articolul, morfem 3 al determinării, reprezintă partea de vorbire ce conferă individualitate limbilor romanice în raport cu fondul latin.

1. Articolul - Clasificare

Articolul reprezintă o clasă morfologică aparte pentru că ea conține atît cuvinte cît și particule.⁴ Acesta este parte de vorbire flexibilă care individualizează într-un anumit grad obiectul denumit de substantiv, marchează cazul acestuia, distinge valorile morfologice ale unor părți de vorbire, ajută la substantivizarea lor sau este instrument gramatical.⁵ Însoțește un substantiv arătînd de obicei măsura în care obiectul denumit este cunoscut vorbitorilor. Ca și trăsături distingem: instrument gramatical, individualizează substantive, ajută la marcarea cazurilor, este element de legătură între substantiv și un determinant, este marcă a substantivizării altor părți de vorbire.

2. Folosirea obligatorie a articolului enclitic

2.1.La substantive

Acestea primesc întotdeauna articol hotărât enclitic:

- cînd sunt urmate de adjective demonstrative; de adjective posesive; un adjectiv legat de un substantiv prin articol adjectival;
- cînd sunt urmate de adjectivele nehotărîte *tot*, *toată* sau de adjective pronominale de întărire;
- pentru sublinierea unei calități, un titlu așezat după numele propriu: *Prietenul Ioan*;
- pentru porecle: *Mircea Ciobanul*;

² G.G.Neamțu, *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014.

³ **MORFÉM**, *morfeme*, s. n. (Gram.) Element morfologic (afix, accent, desinență, alternanță fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare noi; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). – Din fr. **Morpheme**

⁴ Ion Coteanu, *Gramatică, Stilistică, Compoziție*, Editura Științifică, București, 1990.

⁵ Popa Ion, Popa Marinela, *Limba română – fonetică, vocabular, gramatică*, Editura Niculescu, București 2001.

- când sunt urmate imediat de genitiv: *caietele fetei*;
- în marcarea genitivului;
- pentru gradele de rudenie;
- după locuțiuni prepoziționale: *De-a baba oarba*;
- pentru numele proprii în cazul G – D;
- pentru a marca genul masculin în cazul V, substantiv articulat

2.2.La adjective – calificative

- la adjective antepuse;
- când se află după un substantiv, nume propriu remarcat : *Mihai Viteazul* – aici articolul hotărît -*l* ține locul articolului demonstrativ *Mihai cel Viteaz*;
- vocativul.

2.3.La pronume

- doar cele nehotărîte primesc articol enclitic, fiind și indicele calității de pronume.

2.4.La numerale

- Cele care devin substantive prin conversiune;
- Numerele ordinale;
- Numerele fracționare;
- Numeralul multiplicativ;
- Numerele distributive;
- Numerele multiplicative invariabile.

3. Aricolul enclitic este exclus:

3.1.La substantive

- substantiv + adjectiv demonstrativ: *acești elevi*;
- substantiv + numeralul cardinal: *trei fete*;
- substantiv + numeral ordinal: *al doilea băiat*;
- când este precedat de prepoziție, dar fără acest articol nu înseamnă că acest substantiv nu este cunoscut vorbitorilor;
- când exprimă o stare calitativă: *S-a întors femeie*.
- când e nume predicativ;
- când este grad de rudenie;
- în construcții: *E soare. Mi-e lene. Mănînc cartofi. Se fac sondaje*.
- proverbe sau zicători.

3.2.La adjective:

- când se află după substantiv;
- când au articol proclitic *cel*;
- când are funcția sintactică de nume predicativ;
- când se află înainte de substantivul precedat de prepoziții.

3.3.La pronume

- articolul enclitic este exclus de la pronume – excepție fac pronumele nehotărîte: *un, alt, vreun, tot*.

3.4.La numerale

- articolul enclitic este exclus de la toate numeralele care nu au valoare substantivală.

III. Articolul – clasă de cuvinte sau nu?

1. GBLR 2010

Categoria gramaticală – semnificații / valori care își găsesc o marcă flexionară, repetabilă, pentru o clasă numeroasă de cuvinte și în funcție de clasele de lexeme își schimbă forma în timpul flexiunii.

Conform GBLR 2010 articolele nu se constituie într-o clasă lexico-gramaticală autonomă, ci reprezintă „unelte gramaticale” – la fel ca și auxiliarele sau desinențele.

Articolul – cuvinte fără sens care aparțin determinanților, prin care se realizează integrarea enunțiativă a grupului nominal în care apar. Prin articol, grupul nominal se referențializează și trimite la o entitate din situația de comunicare.

Articolul reprezintă deci, o serie de morfeme legate care apar împreună cu un suport și o serie de morfeme libere constituind clasa articolelor nehotărâte.

Pe de altă parte gramatica tradițională consideră articolul parte de vorbire autonomă. GBLR consideră că articolul are rol de integrare în enunț a grupului nominal și de determinant al grupului nominal.

O parte din gramatici consideră că numărul redus de cuvinte al acestei clase ar fi o problemă în recunoașterea lui ca și parte de vorbire autonomă, însă comparativ cu clasa conjuncțiilor și cea a prepozițiilor nu putem admite acest argument ca fiind unul concludent. Tot aici se vorbește de faptul că articolul nu poate funcționa decât împreună cu un suport. Dacă ne raportăm la clasa prepozițiilor și cea a conjuncțiilor admitem că și acestea funcționează tot alături de un suport fie din grupul nominal fie un adjectiv.

Comparativ cu aceste părți de vorbire neflexibile – prepozițiile și conjuncțiile – constatăm că nici una, nici alta nu trimit la indivizi, la entități, al noțiuni, precum verbele, substantivele sau adjectivele.

Bineînțeles că nu putem vorbi de o funcție sintactică în cazul articolului, funcția lui este de determinant realizând trimiterea la un referent, la o entitate din realitate.

Valorile articolului: Valori semantice – articolul hotărât – *anaforic* : Raportare la antecedent (reia informația) - *deictic*: Raportare la situația concretă prin gesturi

Valori morfologice: Marcă de caz, de acord în grupul nominal. Participă la flexiunea substantivului

Valori morfolexicale: Marchează genul gramatical. Prin articulare toate cuvintele trec în clasa substantivelor.

2. GLR 1966

„ Dintre cele zece părți de vorbire din limba română sunt flexibile: substantivul, articolul adjectivul, pronumele, numeralul și verbul iar neflexibile sunt: prepoziția, conjuncția, interjecția. Adverbul ocupă o poziție de mijloc, este neflexibil, dar prin categoria gradelor de comparație se leagă și de părțile de vorbire flexibile. ” (GLR 1966)

Articolul are caracteristici comune cu substantivul, adjectivul, numeralul și pronumele întrucât toate acestea flexionează în funcție de gen, număr și caz.

Diferențiem părțile de vorbire între ele prin funcțiile pe care le îndeplinesc și nu ne raportăm nici la sensul lexical și nici la flexiune. GLR – pag. 31

„ Dintre cele zece părți de vorbire din limba română au nevoie de explicații în legătură cu recunoașterea lor ca părți de vorbire articolul și numeralul.”

Problematic este doar articolul hotărât întrucât acesta este parte comună cu cuvântul în timp ce articolul nehotărât, articolul demonstrativ și cel posesiv sunt separate de cuvânt.

Articolul demonstrativ – partea de vorbire flexibilă care leagă de regulă adjectivul sau un numeral de substantivul determinat putînd totodată să substantivizeze un adjectiv sau un numeral sau să fie element constitutiv al gradului superlativ relativ.

Articolul posesiv – partea de vorbire flexibilă care face legătura între posesor și obiectul posedat sau apare ca element constitutiv în alcătuirea prunumelor posesive și a numeralelor ordinale.

Fiind o parte de vorbire integrală și doar articolul hotărît, ridicînd probleme în a afirma și în a accepta caracterul de cuvînt al articolului, nu putem scinda clasa articolelor în „Articole hotărîte” - flective și „Articole nehotărîte, Articole demonstrative, Articole posesive” – clasă de cuvinte. Nici substantivul și nici o altă parte de vorbire nu a fost scindată, ci s-au creat clasificări și excepții .

Articolul este un cuvînt, o parte de vorbire, cu un conținut exclusiv gramatical, care face parte din categoria cuvintelor ajutătoare, acelora cu roluri de instrumente gramaticale. Categoria gramaticală a genului se întîlnește și la articol (- l; - a) – stabilim genul articolului prin protivirea formei în funcție de substantivul pe care îl însoțește.

Cazul reprezintă raportul în care se găsește substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul și forma verbului la participiu cu alte cuvinte din propoziție sau frază.

3. GALR 2008

Articolul – enclitic și proclitic – rol de integrator enunțiativ:

- Face parte din clasa determinanților;
- Face ca substantivul sau cuvîntul articulat să se integreze în enunț;
- Transferă substantivul din zona abstractă în domeniul substanțial al referinței;
- Dezambiguiază flexiunea nominală;
- Marchează substantivizarea.

GALR îi conferă articolului statutul gramatical de afix sau adjectiv , de „parte de vorbire” compatibilă cu funcția de integrator enunțiativ și nu de clasă de cuvinte.

În ceea ce privește clasa determinanților remarcăm două tipuri: cei care precedă substantivul centru și cei care pot sta înainte sau după substantivul centru. Raportîndu-ne la articol, modalitatea (gramaticală) – afixală de integrare enunțiativă îl diferențiază de ceilalți determinanți. Statutul de afix derivă din obligativitatea lui de a se fixa alături de substantiv.

Faptul că GALR 2008 numește articolul ca fiind expresie gramaticală a categoriei determinării și îi asigură o poziție specială în clasa determinanților, nu îl izolează de aceștia și nu îi conferă statutul de cuvînt. Ca și determinant articolul flexionează și cu celelalte categorii gramaticale: *un băiat / niște băieți*.

Articolul este lipsit de sens lexical, aspect întîlnit atît la prepoziții cît și la conjuncții și totuși acestea sunt considerate părți de vorbire, cuvinte. Diferența dintre acestea, strict legată de formă, aspect, este aceea că articolul este văzut ca afix pentru formele articolului hotărît. Prepoziția trebuie să însoțească un substantiv, la fel și articolul, pentru a avea o semnificație. Aceste morfeme, luate independent, își pierd semnificația, dar nu și calitatea de semn lingvistic.

4. Acuzativul timpului

În cazul cuvintelor care se înscriu în acuzativul timpului: *iarnă, vara, seara, dimineața* etc, care sunt considerate adverbe de timp, întîlnim o situație aparte. Se pune întrebarea dacă „-a” final este articol sau nu, din punct de vedere gramatical.

„*Iarna merge la munte. – Cînd? – Iarna – adverb de timp, face referire la perioada în care are lor plecarea*” – în această situație adverbul „iarna” derivă din substantivul iarnă

(o iarnă / două ierni) – în această situație, articularea substantivului iarnă duce la obținerea unui adverb de timp, ori prin articularea unui cuvânt, altul decât substantivul, înțelegem substantivizarea aceluși cuvânt.

Similar, utilizarea cuvântului iarna ca și substantiv nu ridică nici un fel de problemă: „ *Iarna este anotimpul meu preferat.* ” – Cine? ... *Iarna* . Flectivul „ -a ” din iarna – substantiv este articol, însă rămâne să stabilim dacă și flectivul „ - a ” din iarna – adverb este tot articol.

IV. Concluzii / Notații

Articolul hotărât constituie punctul forte în declinarea substantivelor. Toate cazurile limbii române dețin substantive articulate. La V, G, D articolul este obligatoriu, întrucât are rolul de a marca acest caz. Deci este obligatoriu ca un substantiv să fie însoțit de articol pentru a fi în cazul V, D sau G, ele fiind dependente de acesta pentru a se forma. (*Băiatule!* – substantiv în cazul vocativ– bineînțeles, marcarea acestui caz este realizată și prin utilizarea semnului exclamării, ca semn de punctuație; *Caietul băiatului este pe masă.* – substantivul băiatului este articulat cu articol hotărât de G/D; *Dau cartea băiatului.* – substantivul băiatului este articulat cu articol hotărât de G/D) Substantivele în cazul G sau D se formează de la forma substantivului în cazul N /Ac (plural sau singular) plus articolul hotărât sau articolul nehotărât specific acestui caz;

Articolul genitival „ *al, a ai, ale* ” este specific genitivului în timp ce dativul îl exclude;

Orice altă parte de vorbire poate funcționa fără să depindă de un substantive; Intre verb și substantiv (atunci când îndeplinesc funcții sintactice de P și S) se creează o relație de interdependență. Articolul depinde de substantive pentru a fi folosit, el nu poate funcționa singur ci doar cu un nominal, viceversa nu este cazul, întrucât substantivul funcționează și fără articol enclitic sau proclitic.⁶

Nu luăm în considerație articolul hotărât *lui*, care, în situații precum, *Lui* îi plac merele, nu mai este articol ci este pronume personal în cazul Dativ. Cei doi *lui* sunt la fel din punct de vedere formal și etimologic nu și semantic sau morfologic.

Lui– are exclusiv rolul de a marca cazurile dativ sau genitiv. Nu constituie o funcție sintactică separată, el incluzându-se în funcția substantivului. Se menționează, bineînțeles în analiza morfo-sintactică faptul ca substantivul este articulat. De observat este faptul ca *lui* nu are o formă diferită pentru substantivele de genul masculin sau pentru substantivele de genul feminin, forma acestuia fiind aceeași în ambele cazuri.

Un, o – cunosc trei valori : numeral, adjectiv nehotărât sau articol nehotărât. Doar în două dintre aceste situații *un, o* pot îndeplini funcții sintactice, respectiv atunci când sunt numerale sau adjective nehotărâte.

Substantivele din cazul genitiv pot avea două articole.

BIBLIOGRAPHY

- **Avram, M.**, 2001, *Gramatica pentru toți*, Ediția a III- a, București, Editura Humanitas.
- **Badagov R. A.**, 1961, *Introducere în știința limbii* (ediție în limba română), București.

⁶ Cazul N și A are substantive nearticulate precum: *El este elev.* – substantivul elev are funcția sintactică de nume predicativ fiind un substantive nearticulat / De asemenea și cazul A deține substantive nearticulate: *Ai carte, ai parte.* – substantivele carte și parte au funcția sintactică de complement direct, fiind nearticulate. Obs. Cazurile G, D, și A nu funcționează fără articol.

- **Bujor L.I., Chiriac Fr.**, 1971, *Gramatica limbii latine*, București, Editura Științifică.
- **Carabulea Elena**, 1978, *Formarea cuvintelor în limba română*, Volumul al II – lea, Institutul de Lingvistică din București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- **Coja Ion**, 1983, *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- **Coteanu Ion**, Gramatică, Stilistică, Compoziție, Editura Științifică, București, 1990.
- **Coteanu, I.**, 1982, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros.
- **Drașoveanu, D. D.**, 1997, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj- Napoca, Editura Clusium.
- **Florica Dimitrescu**, *Istoria limbii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978
- **Găitănaru Mihaela**, 2002, *Adjectivul în limba română*, Pitesti, Editura Universității.
- **Găitănaru Ștefan**, 1998, *Gramatica actuală a limbii române. Morfologia*, Pitesti, Editura Tempora.
- **Găitănaru Ștefan**, 2002, *Studii și articole de gramatică*, Pitesti, Editura Universității.
- **Gramatica de Bază a Limbii Române (GBLR)**, 2010, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Academia Română, Institutul de lingvistică ” Iorgu Iordan – Al. Rosetti ”, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- **Gramatica limbii române**, 1954 (GLR), Vol. I, București, Editura Academiei Române.
- **Gramatica limbii române**, 1966, ediția a doua, tiraj nou, vol. I, II, București, Editura Academiei Române.
- **Gramatica limbii române**, 2008, (GALR) Vol I Cuvântul și vol. II Enunțul, (tiraj nou revizuit), coord. Valeria Guțu Romalo, București, Editura Academiei Române.
- **Guțu Romalo, V.**, 196B, Morfologie structurală a limbii române, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- **Iordan, I., V. Robu**, 1978, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică .
- **Iordan, I., V. Guțu Romalo, Al. Niculescu**, 1967, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică.
- **Irimia, D.**, 1977, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom.
- **Neamțu, G. G.**, 2014, *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova;
- **Ocheșeanu Rodica**, 1959, *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, - *Prefixe superlative în limba română*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, Institutul de Lingvistică.
- **Philippide Al.**, 1897, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, Editura Librăriei Isr. Kupermann .
- **Rădulescu Heliade I.**, *Gramatică Românească*, 1980, Ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu.
- **Sporiș Valerica**, 2010, *Adjectivul în limba română. Studiu gramatical și sistematic*, Cluj –Napoca, Editura Casa Cărții de Știință.
- **Șerban, V.**, 1970, , *Sintaxa limbii române*, București , Editura Didactică și Pedagogică (Ediția a II- a, Revizuită și completată).
- **Toșa, Alexandru**, 1983, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.